

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ЧЕРЕЗ НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ І ПІДГОТОВКУ ДИСЕРТАЦІЇ**

Скакальська Ірина Богданівна

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та методики навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна*

Левчук Андрій Володимирович

*директор Кременецького краєзнавчого музею,
аспірант галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна*

Сучасне суспільство потребує свідомих громадян з високим рівнем громадянської культури, які виявляють патріотизм, почуття обов'язку та мають стійку громадянську позицію, здатні працювати на збереження і примноження національних цінностей. Тому формування активної громадянської позиції у сучасної молоді можна справедливо вважати ключовою умовою розвитку Української держави та захисту її незалежності. Теоретичним підґрунтям громадянської компетентності мають стати наукові дослідження, дисертації.

У контексті поточних викликів, що постають перед суспільством, особливого значення набуває роль освіти та науки у формуванні громадянської свідомості й активної участі громадян у суспільному житті під час російсько-української війни (2014-2024). Наукові дослідження, спрямовані на вивчення та впровадження ефективних моделей громадянської освіти, можуть слугувати важливим інструментом для розвитку громадянської компетентності в умовах воєнного стану. Крім того, громадянська компетентність має домінувати у здобувачів третього рівня вищої освіти, щоб їхні праці і вони були корисними для своєї держави.

Однією з головних умов успішного функціонування будь-якого суспільства є специфічна якість особистості кожного громадянина – громадянська активність. Ця якість передбачає не лише усвідомлення

власних прав та обов'язків, але й готовність активно брати участь у суспільному житті, захищати демократичні цінності та сприяти розвитку спільноти. Особливо в період воєнного стану, коли є загроза територіальної цілісності держави, її незалежності та інформаційної безпеки. Серед досліджуваних форматів громадянської активності громадяни обізнані з тим, як переказувати кошти на благодійність, підписувати петиції та займатися волонтерською діяльністю тощо.

Для аспірантів, які готуються до наукової діяльності, громадянська активність має особливе значення. Аспіранти не лише формують власну наукову позицію, але й впливають на майбутнє суспільства через дослідження, викладання та участь у громадських ініціативах. Їхня громадянська активність проявляється у пошуку інноваційних підходів до вирішення актуальних суспільних проблем, поширенні наукових знань не лише в науковому середовищі, але й у суспільстві, а також у вихованні нових поколінь, які будуть відповідальними й активними громадянами своєї країни. У такому контексті громадянська активність аспірантів стає важливим чинником розвитку як академічного середовища, так і суспільства загалом.

Поняття «громадянська компетентність» є порівняно новим і розглядати його потрібно в різних аспектах. Розгляд багатоманітних наукових підходів до інтерпретації поняття «громадянська компетентність» дозволяє нам визначити як інтегровану здатність людини відповідально здійснювати свої громадянські права та обов'язки з метою сприяння розвитку демократичного суспільства та держави, орієнтуючись на принципи свободи і справедливості. Ця компетентність формується на основі комплексу громадянських знань і навичок, загальноприйнятих у суспільстві цінностей, досвіду виконання мовних обов'язків громадянина України, поваги до державних символів, а також готовності активно та ефективно діяти в різних соціальних ролях у відповідному мовно-соціальному контексті [2, с. 80].

Головною метою громадянської освіти є розвиток громадянськості як інтегрованої якості, що виступає фундаментальною духовно-моральною цінністю, світоглядною та психологічною характеристикою особистості. Наставник, як суб'єкт і організатор процесу громадянського виховання, повинен мати високий рівень громадянської компетентності, що свідчить про його громадянську зрілість і професійну готовність. Практичний педагогічний досвід показує, що особлива роль у цьому процесі належить предметам соціально-гуманітарного циклу, таким як історія, правознавство, суспільствознавство, українська, іноземна мови і література [3]. До зазначеного переліку, запропонованого вченим Михайліченко М. дозволимо додати музей та проведення занять в експозиційних залах. Формування громадянської активності студентів та аспірантів у закладах вищої освіти здійснюється переважно через позааудиторну роботу.

У контексті реформування системи вищої педагогічної освіти в Україні сьогодні, цілком підтримуємо думку дослідників, які зазначають, що основним завданням реформ є орієнтація на підготовку у сфері освіти майбутніх науковців, а її основою є поєднання навчання, практики, наукових досліджень. Заклади вищої педагогічної освіти мають забезпечити такі інновації, які сприятимуть підготовці нового вченого. І саме у нього має бути чітко сформована громадянська компетентність, яка буде поєднана з академічною доброчесністю. Академічні спільноти щодо доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки, а це є ознакою громадянської позиції.

Важливим інститутом, як вважає вчений Жадан І., здатним вплинути на ситуацію та сприяти розвитку громадянської компетентності, є система освіти. Варто зазначити, що в останні роки в цьому напрямку досягнуто значних успіхів. Проте оголошення громадянської компетентності однією з ключових і постановка завдання її всебічного розвитку виявилися недостатніми. У молоді формується певне розуміння громадянських цінностей, ставлення та власних прав, але засвоєння практик компетентної громадянської участі відбувається надто повільно [1, с. 84].

Проблема громадянської освіти є важливою як для держави, так і для особистості, оскільки сила держави визначається активною громадянською позицією її громадян. Формування громадянського суспільства в демократичних державах передбачає встановлення певних вимог до громадян з метою захисту як самого суспільства, так і людей, які в ньому живуть. Громадянська компетентність спрямована на виховання в учнів національно-патріотичної свідомості [4]. Спроєктуємо це на вищу школу і зазначимо, що те ж саме стосується здобувача вищої освіти різних рівнів.

Сучасний розвиток суспільства характеризується швидким зростанням обсягів інформації та знань, що, в свою чергу, ускладнює їх сприйняття та обробку. Це підкреслює важливість знань як основного ресурсу для розвитку та формування компетентного громадянина. Вміння ефективно використовувати цей ресурс визначає конкурентоспроможність індивідів і впливає на ефективність демократії як політичної системи [5, с. 77]. Аспіранти мають володіти навичками щодо критичного ставлення до інформації.

Сучасна освіта і наука в Україні мають одне з найважливіших завдань – створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне суспільство є простором для розвитку творчого потенціалу та задоволення особистих і суспільних інтересів. Громадянська освіта спрямована на підготовку молоді до активної

участі в житті суспільства та формування громадянської компетентності, яка включає патріотичну свідомість, громадянську відповідальність, готовність працювати на благо держави та захищати її. Це також передбачає повагу до традицій, історії народу, турботу про довкілля, інформаційну безпеку і протидію ворожим фейкам. Громадянське виховання базується на ідеалах народу, його моральних цінностях і національному дусі, які передаються через родину, школу та інші освітні та культурні інституції, формуючи основи громадянськості. Підготовка дисертацій про громадянську компетентність є актуальним завданням сучасної науки.

Отже, розвиток громадянської компетентності в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням, особливо в контексті наукової діяльності та підготовки дисертаційних досліджень. Наукові підходи до дослідження громадянської освіти можуть сприяти формуванню ефективних методик і моделей, які будуть спрямовані на підвищення рівня громадянської свідомості та активності. Це, у свою чергу, допоможе підготувати нове покоління громадян, здатних відповідально реалізовувати свої права та обов'язки, підтримувати демократичні цінності та сприяти розвитку суспільства, навіть у складних умовах воєнного стану. Таким чином, перспективи наукових досліджень та дисертаційної діяльності стають ключовими чинниками у процесі зміцнення громадянської компетентності та забезпечення стійкого розвитку української держави в умовах війни.

Література

1. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реальні : монографія; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, 2022. 110 с.

2. Магдич Т. Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгводидактичних категорій. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 28. 2020.

3. Михайліченко М. В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2007. 229 с.

4. Родіял Д. О. Формування громадянської компетентності на уроках історії засобами інформаційно комунікаційних технологій. *Інформатика, інформаційні системи та технології: тези доповідей 21 всеукраїнської конференції студентів і молодих науковців*. Одеса, 2024. С. 176-179.

5. Угрин Л. Я. Громадянська компетентність в умовах сучасної демократії. *Політикус : наук. журнал*. 2021. № 6. С. 73–78.